

"LEMBITU" muusikas

«Mõte ooperit kirjutada tekkis mul kohe pärast teise sümfoonia valmimist, et aga sellest pidi kujunema «Lembitu», seda ma küll ei teadnud algul arvata.

Minu sünnikohale Suure-Jaanile on Lehola Lembitu linnamägi väga lähedal. Mõned aastad tagasi linnusel viibides mõlkus mul meeles sümfooniaalne poem «Lembitust» »

Et aga sümfoonilisest poemist kujunes ooper, selles on kõigepealt «süüdi» Villem Kapi ulatuslik ja laia populaarsuse võitnud vokaallooming — soololaulud, romansid, koorilaulud. Juba esimesed kokkupuuted uue ooperi muusikaga andsid tunnistust sellest, et Villem Kapp jätkab siin oma vokaalloomingu häid traditsioone (meloodilisus, lihtsus, harmoonia selgus). Helilooja on püüdnud selle poole, et ooperi muusika oleks mõistetav laiadele hulkadele, et teosest kujuneks rahvaoper.

Tänu muusikalise materjali erudusele (pahatihti just sellest jääb eesti heliloojate paljudes teostes puudu) on esmajoones õnnestunud ooperi koorid — ordurüütlike praalimine teises pildis, meeleolukas segakoor lahingueelses ööl, leinalaul ooperi alguses ja viimases pildis. Heas mõttes ooperlikult mõjuvad stseenid, kus koor on taustaks laval toimuvale peategevusele. Näitena võiks tuua munkade koori taustal toimuvat Alobrandi ja Meelise kohtumist, joonud rüütlike koori taustal Kaupo hetkelist monoloogi. Kahju vaid, et Villem Kapp ei kasuta ansambleid, kuigi võimalusi selleks oleks leidunud (kas või Lembitu kohtumine vaimulikest saadikutega, stseenid Toreida lossis jt.).

«Lembitu» muusika on üles ehitatud juhtteemadele. Enamiku neist on helilooja andnud tabavalt ja karaktersealt. Salakavalust on näilikutlalt vagade katoilikkiriku kiriku jüngerite roomavas juhtteemas. Mainitud teemat täiendab ordurüütlike jõhkrust iseloomustav terava rütmiga lühike motiiv orkestri vaskpillides. Mõlemad motiivid korduvad lahingustseenis ordurüütlike ja eestlaste vahel.

Lembitu teemaga algab ooperi sissejuhatus. Teemal on avarust ja jõudu, kuid millegiparast ei jää see kõlama kogu ooperi kestel. Ometi ootaks seda ooperi nimikangelase muusikaliselt kujundilt. Praegusel kujul jääb see traditsiooniliseks. Teataval määral leevendab seda puudujääki rühikas koor «Tapp-see-tahab tasumista», milles on tunda rahva võitlusvaimu. Võiks öelda, et sellesse muusikaliselt kujundisse on helilooja kätkenud rahva ürgse jõu. Proloogis on see veel varjatud, ooperi viiendas pildis (õigemini neljanda ja viienda pildi vahel toimuv lahingustseenis orkestris) kasvab aga rahva orjastajate-vastase vabadusvõitluse üldistuseks.

Kui Lembitu, ordurüütlike ja munkade muusikalised kujundid püsivad kogu ooperi vältel põhiliselt muutmatuna, siis Lembitu poja Meelise kuu muusikasse valamine nõudis heliloojalt kahtlemata suuremaid pingutusi. Esialgset vaimupimedust on hästi kujutatud palvetaoliste üksikute monotoonsete retsitatiividega. Meelise vandeandmine, edasine võitlus iseendaga — need kuuluvad partituuri parimate lehekülgede hulka. Kuid pärast Meelise tagasipöördumist oma rahva juurde jääb midagi puudu. Mis? Kas mitte stseenid Kaupo tütre Marega ei jäta Lembitu poega liiga küüniliseks?

Toreidast on südamluk ja meloodiarikas. Kanju aga, et teine aaria, mis kujuneb hiljem Mare ja Meelise armastusteemaks, langeb ooperi muusika üldiselt kargest plaanist välja.

*

«Lembitu» on kollektiivse töö villi. Juba ooperi loomise protsessist võttis peale helilooja Villem Kapi ja libretist Astrid Pirni osa ka lavastaja Udo Väljaots. Et tegemist oli helilooja esimese lavateosega, siis tuli 1/5 ooperi muusikast Udo Väljaotsa soovitusel ära visata, nagu Villem Kapp kerge huumoriga meenutab. Kuid vähe sellest. Terve rea numbraid kirjutas Villem Kapp lavastaja nõuandel juurde. Kõik see tuli asjale kasuks.

Udo Väljaotsa töös võime rõõmu tunda sellest, et eranditult kogu «lava» mängib. Ka koor. Iga kooriliige püüdis olla näitleja. Lavaline liikumine, miimika, reageerimine sündmuste arengule, kõik see pani saalisviibija kaasa elama. Seda hoogu oli esimestes piltides ja ka lõpul. Ainult pikavõitu tantsude stseen kippus seda nõrgendada. Pealegi oli selleks ajaks Meelise tagasipöördumise tulemusena osaliselt langenud ka dramaturgiline pingeline. Liiga ülepaisutatud on aga sama pildi lõpp, mis mõjub otse ooperi finaalina.

Staatiliseks jätab libreto neljanda pildi — dramaturgiliselt ei sünni siin midagi uut. Kas mitte kolmandalt pildilt kohe üle minna viimasele pildile (muidugi säilitades seejuures lahingustseeni orkestris)?

*

Ooperi autorid on suurt tähelepanu pööranud tegelaste sisemaailma näitamisele. Sakala maavanemat Lembitut kujutab Tiit Kuusik mehise ja otsustusvõimelise võitlejana oma rahva vabaduse eest. Samas paneb kunstnik vaataja-k kuulaja kaasa elama rängale hingelisele löögile, mille osaliseks Lembitu saab Toreida lossis. Siin on head ja läbitunnetatud mängu. Nauditav on ka vokaalpartii esitus. Oma rahvaga suhtlemises ootaks aga Kuusiku Lembitult rohkem lihtsust ja soojust. Kas või mõne pisidetalli abil.

Kõige enam võimalusi pakub ooperis Meelise osa. Algul vaba munk, siis vabanemine kiriku mõju alt, kirglik võitlus oma rahva orjastajate vastu — selle raske osa ja vokaalpartiiga tuleb Georg Ots hästi toime. Otsa mängust jäävad meelde sisemise põlemise- ja läbiviidud episoodid — vandeandmine paater Alobrandile ja võitlus iseendaga isa tapmise katse eel. Seevastu stseenid Marega ooperi viimastes piltides on mängult väheütlevad.

Võimalusi pakub ka paater Alobrandi osa (kuigi see pole nii uudne kui Meelise osa). Nii Aaro Pärn kui ka Ervin Kärvet lasevad munga rüü alt vajalikul määral paista kalkust ja omakasupüüdlikkust. Algul on need omadused peidetud, edasises sündmuste arengus avaneb aga paatri õige pale üha enam. Eriti toredalt viib oma osa läbi noor näitleja Ervin Kärvet. Või-

relgem seda kas või tema eelmise rolliga operetis «Stella Polaris». Need on hoopis eripalgelised osad ja lasevad Ervin Kärveilt edaspidi oodata palju peenelt väljatöötatud lavakujusid. Rõõmustas ka vokaalpartii esitamise kindlust, selle kõlavus igas registris.

Georg Taleš ja Vootele Veikat loovad ordumeister Folkvinist äärmiselt võilka kuuju — Taleš-Folkvin on robustsem, Veikat-Folkvin rafineeritum. Vokaalselt sobib see osa eriti hästi Georg Talešile.

Kas pole aga ordurüütlike naeruvääristamisega mindud liiga kaugele? Selle asemel oleks võinud mänguliselt rohkem rõhutada nende kiskjaloomust, alatust ja salakavalust.

Mare osa täitjad Aino Kylvand ja eriti Ester Lepa on mänguliselt liiga tagasihoidlikud. Vaja oleks elavamalt liikumist, erksamat reageerimist kohtumisele Meelisega, saali kanduvat rõõmu isa nägemisel. Seda kõike jääb väheseks.

Ott Raukas liivlaste vanema Kaupo osas mõjub üleauru kurvana. Liiga tugev (eriti Toreida lossi pildis) on Kaupo-Raukase rõhutud meeleolu alatoon, mis ei lase teda paista tõelise maavanemana. Võib-olla vajutab sellele oma pitseri ooperi partituur, mis ei anna Raukasele erilisi võimalusi enda väljalaulmiseks.

Orkestrile (dirigent Kirill Raudsepp) tuleks öelda seda, mis tihti RAT «Estonia» etendustel keelele kipub: saalis ei kuule, mis laval lauldakse! Eriti tekstiliselt ja ka tegevuse arengu seisukohalt olulistel kohtadel tuleks dirigendil tähelepanelikum olla ja mitte lasta orkestril lauljaid katta. Kuigi «Lembitu» autor on püüdnud partituuri läbipaistvana hoida, leidub ka siin mõndagi, mis veel läbivaatamist vajaks. Näiteks ei kõla sugugi (tekstist rääkimata) Manivaldi (Heino Otto) lõbusad lood kolmandas pildis, sest partii on kirjutatud kohati väga madalale. Kooride tekst läheb sageli üldse kaduma jm.

Lavakujundus Georg Sanderilt on sobiv. Ka kostüümid on maitsekad. Silma torkab aga selline pisiasi nagu linnuse ehitamine piduriies. Kuigi ooper on teatrietendus, ei saa sellist vastuolu siiski õigustada.

«Lembituga» avas RAT «Estonia» sel hooajal oma ukсед. Sellega näitas teater, et ta tunneb huvi meie heliloojate uute lavateoste vastu, võtab nende loomisest aktiivselt osa ja püüab anda hea lavastuse.

Kuigi «Lembitu» liberto, lavastus ja muusika on põhiliselt õnnestunud, oleks aga siiski autoritelt oodanud adra seadmist rohkem kaasaega, avaramale ja kündjat rohkem ootavale põllule. Pealegi vähendavad ka samalaadsed ooperid «Tasuleegid» ja «Pühajärv» «Lembitu» süzeelist värskest.

Anti Marguste

SURI LEONHARD FRANK

TASS teatas neil päevil saksa kirjaniku Leonhard Franki surmast. Ta suri mõned nädalad enne 79. sünnipäeva.

Ka eesti keeles on kirjanik tuttavaks saanud. 1920. aastail ilmusid periood-

ning «Michaeli tagasitulek» («Loomingu» raamatukogu nr. 3, 1958). Viimase novelli dramatiseering esitati samal aastal televisioonis. Tänuva kevadel lavastas A. H. Tammsaare nimeline teater Leonhard Franki näidendi

opera viienda püüis (õigenim neli ja da ja viienda pildi vahel toimuvast lahingustseenis orkestris) kasvab aga rahva orjastajate-vastase vabadusvõitluse üldistuseks.

Kui Lembitu, ordurüütlike ja munkade muusikalised kujundid püsivad kogu ooperi vältel põhiliselt muutmatuna, siis Lembitu poja Meelise kuju muusikasse valamine nõudis helliloojalt kahtlemata suuremaid pingutusi. Esi- algset vaimupimedust on hästi kujuta- tud palvetaoliste üksikute monotoon- sete retsitatiividega. Meelise vande- andmine, edasine võitlus iseendaga — need kuuluvad partituuri parimate lehekülgede hulka. Kuid pärast Meeli- se tagasipöördumist oma rahva juurde jääb midagi puudu. Mis? Kas mitte stseenid Kaupo tütre Marega ei jäta Lembitu poega liiga lüüriliseks? Ehk päästaks asja Meelise teotahtelisem aaria, seda enam, et ta pärast isa sur- ma jätkab lahingu juhtimist. Praegu jääb Meelise muusikaline areng maha laval toimuvast tegevusest.

Oma muusikaline karakteristika on ka Marel. Tema aaria kodukohast

...di osa (kuigi see pole nii uudne kui Meelise osa). Nii Aaro Pärn kui ka Ervin Kärvet lasevad munga rüü alt vajalikul määral paista kalkust ja omakasupüüdlikkust. Algul on need omadused peidetud, edasises sündmus- te arengus avaneb aga paatri õige pale üha enam. Eriti toredalt viib oma osa läbi noor näitleja Ervin Kärvet. Vör-

Kuigi «Lembitu» liberto, lavastus ja muusika on põhiliselt õnnestunud, oleks aga siiski autoritelt oodanud adra seadmist rohkem kaasaega, ava- ramale ja kündjat rohkem ootavale põllule. Pealegi vähendavad ka sama- laadsed ooperid «Tasuleegid» ja «Pühajärv» «Lembitu» süžeeelist värs- kust.

Anti Marguste

SURI LEONHARD FRANK

TASS teatas neil päevil saksa kir- janiku Leonhard Franki surmast. Ta suri mõned nädalad enne 79. sünni- päeva.

Ka eesti keeles on kirjanik tuttavaks saanud. 1920. aastail ilmusid perioo- dikas mõned ta Esimese maailmasõja aegsed novellid ning ta novellistlik meistriteos «Karl ja Anna». 1930. aastal esitas Tallinna Töölisterateer sama teose autori dramatiseeringus nime all «Sõda, nälj ja naine». Nõukogude aas- tail ilmus koos Franki kaks tähele- pandavaimat novelli «Karl ja Anna»

ning «Michaeli tagasitulek» («Loomin- gu» raamatukogu nr. 3, 1958). Vii- mase novelli dramatiseering esitati sa- mal aastal televisioonis. Tänuvu keva- del lavastas A. H. Tammsaare nimeline teater Leonhard Franki näidendi «Ruth» (autori dramatiseering ta ro- maani «Jeesuse jüngrid» ainetel). Meie lugeja, televisioonivaataja ja teatris- käija on ta teoseid vastu võtnud kui suurt kunsti, tunnetades selle kunsti tähtsa komponendina reaktsioonivastast võitluskirge.